

ИСТОРИЧЕСКО РАЗВИТИЕ И НАПРАВЛЕНИЯ НА СПЕЦИАЛНОСТТА „МЕДИЦИНСКИ ЛАБОРАНТ“ В БЪЛГАРИЯ

Йорданка Михайлова¹, Нели Саркисян¹, Татина Тодорова²

¹УС „Медицински лаборант“, Медицински колеж, Медицински университет – Варна

²Катедра „Микробиология и вирусология“, Медицински университет – Варна

HISTORICAL DEVELOPMENT AND TRENDS IN THE MEDICAL LABORATORY ASSISTANT PROGRAM IN BULGARIA

Yordanka Mihaylova¹, Neli Sarkisyan¹, Tatina Todorova²

¹TRS of Medical Laboratory Assistant, Medical College, Medical University of Varna

²Department of Microbiology and Virology, Medical University of Varna

РЕЗЮМЕ

Професионалната подготовка на здравните специалисти в България датира от началото на ХХ век със създаването на първото училище за медицински сестри в София. Първоначално срокът на получаване на необходимата квалификация е едногодишен, но впоследствие постепенно се увеличава. Постепенно се разкриват нови специалности, като „Медицински лаборант“, за да отговорят на нуждите на здравната система. В световен мащаб, както и в България, се провеждат периодични реформи, продиктувани от повишените потребности на обществото от качествени здравни грижи. Те оказват влияние на обучението на здравните специалисти като професионалната им подготовка се поставя на качествено нова основа, която запазва част от традициите, но също така внедрява съвременни иновативни форми.

Ключови думи: обучение, медицински лаборант, развитие

ABSTRACT

The professional training of health professionals in Bulgaria dates back to the beginning of the twentieth century with the establishment of the first school for nurses in Sofia. Initially, the term for obtaining the required qualification was one year, but subsequently it gradually increased. With time, new programs were established, such as a medical laboratory assistant, to meet the needs of the health system. Globally, as in Bulgaria, periodic reforms have been taking place, dictated by the increased needs of society for quality health care. They influence the education of health professionals as their professional training is placed on a qualitatively new basis, which preserves some of the traditions, but also introduces modern innovative forms.

Keywords: educating, medical laboratory assistant, development

ВЪВЕДЕНИЕ

Професиите в здравеопазването са включени в Списъка на регулираните професии в Република България. Те са с обществена значимост и имат съществено значение за здравето и живота на хората. Списъкът на регулираните професии в Република България се приема с решение на Министерски съвет, в съответствие със Закона за висшето образование и Закона за професионалното образование и обучение. Достъпът до тези професии се определя от закони, подзаконови или адми-

нистративни разпоредби във връзка с притежаването на специфична професионална квалификация, правоспособност или членство в професионална организация (2,10).

Медицинският лаборант е част от здравния екип и има свои специфични задачи, професионална отговорност и лични умения. Нивото на подготовката му трябва да отговаря на съвременните постижения на медицинската наука и практика, както и на нейното непрекъснато развитие. Лабораторният специалист притежава професионална подготовка, знания и умения за работа в преданалитичния, анали-

тичния и следаналитичния етап на лабораторните изследвания (5).

„Медицинският лаборант извършва назначените от лекар изследвания на биологичен материал (кръв, урина, секрети, тъкани и др.) за подпомагане диагностиката, контрол на динамиката на болестния процес и на ефекта от лечението, профилактиката и оценка на текущото здравно състояние.“ Има знания по основни медицински дисциплини и задълбочено изучава в теоретичен и практически аспект клинична лаборатория, микробиология, вирусология, паразитология, хистология и хистотехника, лабораторна техника и апаратура и други медицински дисциплини. Медицинските лаборанти се реализират професионално в лаборатории със следните профили: клинична лаборатория; микробиологична лаборатория; вирусологична лаборатория; серологична лаборатория; цитохимична лаборатория; микологична лаборатория; алергологична лаборатория; паразитологична лаборатория; хистологична лаборатория; генетична лаборатория; хематотрансфузионна лаборатория; имунологична лаборатория; токсикологична лаборатория; биотехнологична лаборатория; нуклеарномедицинска и радиоимунологична лаборатория; научно-изследователски лаборатории; ветеринарно-медицински институти и заведения (4,5,13).

ЦЕЛ на настоящото проучване е да се проследи историческото развитие в професионалната дейност и обучението на медицинския лаборант в България.

МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ

Използван е документален метод относно спецификата и особеностите на обучението и професионалната дейност на медицинския лаборант. Направена е литературна справка в научни публикации, закони и подзаконови нормативни документи, интернет сайтове на професионални организации и учебни институции относно проучването.

РЕЗУЛТАТИ И ОБСЪЖДАНЕ

Ролята на медицинския лаборант в мултидисциплинарния здравен екип както у нас, така и в Европа, е да подпомага останалите медицински специалисти в диагностичния и лечебния процес, като извършва различни тестове, назначени от лекар (14,17). Основните дейности на медицинските лаборанти включват: вземане на проби, подготовка и анализ на пробите; подготвяне на оборудването, устройствата, пробите за тестване и др. Спецификата на обучението и професионалната дейност

на медицинския лаборант у нас са насочени в реализиране както в болничния (амбулаторни или изследователски лаборатории с различен профил), така и в извънболничния сектор (11,15,16).

Специалността „Медицински лаборант“ има своя история и традиции. До 1944 г. в България медицинските лаборанти са се обучавали в частни лаборатории. През септември 1951 г. се разкрива Училище за медицински лаборанти, а от 1956 г. до днес медицински лаборанти се обучават в медицински училища, които многократно сменят статута си (7,18). Последната промяна е от 1997 г., когато с Постановление № 16 на МС от 27.01.1997 г. полувисшите медицински институти са преобразувани в медицински колежи и стават част от структурата на университетите (9). На фигура 1 са показани медицинските колежи в България, които обучават студенти по специалност „Медицински лаборант“.

Медицински колеж „Йорданка Филаретова“ към МУ-София е най-старото, най-голямото и многопрофилно учебно заведение в страната. В началото се е организирано обучение на медицински сестри и акушерки. От 1951 г. започва прием по други специалности, включително и „Медицински лаборант“.

Кандидатите за придобиване на образователно-квалификационна степен „професионален бакалавър“ по специалностите в МК към МУ-София полагат устен изпит с писмена част върху „Мотивация за осъществяване на здравни грижи на нуждаещите се“, състоящ се от три компонента: обща култура за системата на здравеопазване, желание и умение за работа с хора, психосоциална компетентност (7).

Медицински колеж – Пловдив е разкрит през 1942 г. като Медицинско училище за сес-

Фиг. 1. Медицински колежи в България, които обучават студенти по специалност „Медицински лаборант“

три. Специалността „Медицински лаборант“ в Пловдив е разкрита през 1961 г. Кандидатстващите за придобиване на образователно-квалификационна степен „професионален бакалавър“ за специалностите в МК-Пловдив полагат писмен изпит по етика, който се състои от решаване на двадесет и четири тестови задачи, един етически казус и въпрос, свързан с мотивацията на кандидат-студентите за избраната специалност (6).

Медицински колеж – Плевен е основан през 1948 г. като самостоятелно медицинско училище, в което са се обучавали само медицински сестри. Специалността „Медицински лаборант“ е разкрита през 1974 г. Кандидатите полагат изпит по биология или участват в класиране с оценка от втори ДЗИ (5).

Медицински колеж – Стара Загора е основан през 1947 г. като Институт за медицински сестри. Специалността „Медицински лаборант“ е разкрита през 1990/1991 г. в тогавашния Полувисш медицински институт – Сливен. След закриването му през 1996 г. специалността е преместена в Медицински колеж – Стара Загора. Приемът на студентите по тази специалност се извършва чрез полагане на конкурсен изпит по биология или с оценката от положен ДЗИ по биология (7,8).

Медицински колеж – Варна е основан на 20 октомври 1942 г. като Медицинско училище за милосърдни сестри. На 15 април 1945 г. е разкрито Училище за акушерки. Въпреки че двете училища се помещават в една и съща сграда, те съществуват разделени до 1954 г. От 1946 г. Училището за медицински сестри се преименува в Институт за медицински сестри. През 1954 г. се обединяват училището за акушерки и училището за сестри и е разкрит профил „Детска медицинска сестра“. През 1961 г. е открит Висш медицински институт и училището става негов филиал. Започва разкриването на нови специалности. С постановление № 16 от 27 януари 1997 г. учебното заведение става Медицински колеж към Медицински университет. Профил „Медицински лаборант“ към Медицински колеж – Варна е разкрит през 1963 г. Особена заслуга има д-р Арис Папазян, завеждащ лаборатория в Инфекозна клиника. За създаването на профила съдействат и д-р П. Панайотов и проф. Г. Капрелян. Изключителен принос има д-р Флора Цекова, която създава кабинети по микробиология, хистология и хистологична техника (1). Задължителните учебни дисциплини осигуряват фундаментална подготовка на студентите, необходима за придобиване на професионална квалификация по специалността. Изучаването им е задължително, както и полагането на изпити по тях. Избираемите учебни дисциплини осигуряват

специализираща подготовка. Факултативните учебни дисциплини осигуряват допълнителна подготовка в съответствие с интересите на студентите (3,4).

Структурата и съдържанието на учебния план са заложи така, че в резултат на тригодишното си обучение медицинският лаборант да получи достатъчно теоретични познания и практически умения, които да формират професионална компетентност за придобиване на диплома с образователно-квалификационна степен „професионален бакалавър“. Теоретичното обучение служи за пълноценно усвояване на медико-биологични, хуманитарно-социални и технически познания и умения, които дават възможност на медицинския лаборант да извършва самостоятелно редица дейности и манипулации. Специализираната подготовка дава трайни и задълбочени знания, което обуславя повишаване качеството на лабораторните изследвания и надеждност на получаваната с тяхна помощ информация. Теоретичната подготовка продължава не по-малко от 5 семестъра, а практическата подготовка – минимум 1140 академични часа. Практическата подготовка се провежда под формата на учебна практика от първи до пети семестър. Учебните часове по практика са минимум 50% от общия хорариум. Предвиден е и преддипломен стаж, който е с продължителност най-малко един семестър (2,12). Практическото обучение осигурява професионална компетентност и квалификация на медицинския лаборант да работи самостоятелно и под ръководството на лекар специалист (6,16).

По настояще обучението по специалност „Медицински лаборант“ е съобразено и организирано в синхрон с дейностите на различните диагностични и научно-изследователски лаборатории. Базирано е на развитието на технологиите и новите методи за диагностика и изследователска работа. Успешното справяне и реализация изискват от медицинските лаборанти да притежават необходимата теоретична и практическа подготовка. Тя им дава възможност да извършват изследвания и манипулации в съответствие с обема и съдържанието на работа в различните лаборатории. За целта обучителният процес предоставя задълбочена насоченост както по задължителните учебни дисциплини – клинична лаборатория, микробиология, паразитология, хистология и лабораторна техника, така и по останалите, включени в учебния план – анатомия, физиология, химия, вътрешни болести и други избираеми и факултативни дисциплини. Освен специалните дисциплини, в учебния план са включени и такива, които да подпомогнат студентите при разработването на свои научно-изследовател-

ски разработки и успешното им представяне на научни форуми и други форми на извънаудиторна заетост (1,14).

След дипломиране в медицински колеж медицинските лаборанти могат да продължат обучението си във Факултета по обществено здравеопазване към МУ-Варна и да придобият по-висока образователно-квалификационната степен – „Управление на здравни грижи“. Нова възможност е включване в магистърската програма „Опазване на общественото здраве“, разкрита през 2015 г. в МУ-Варна. Това им дава възможност да се реализират като ръководни кадри и преподаватели по практика в медицински колеж (2).

Навлизането на информационните и комуникационни технологии в медицината и лабораторната дейност се движат динамично и тази тенденция оформя новия облик специалността. Това предполага необходимостта от добре подготвени медицински лаборанти, което налага внедряването на нови предмети и нови магистърски програми.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

По време на 70-годишната си история специалността „Медицински лаборант“ е претърпяла голямо развитие, което ще продължи и занапред.

Професионалното образование днес е сложен многостранен процес, който решава не само задачите по прилагане на държавния образователен стандарт, но и допринася за формирането на личността, подготвена за професионални дейности. Това се дължи на факта, че професионалното и личностно развитие на бъдещите специалисти на етап на обучение в образователна институция е ключов момент в съвременната парадигма на професионалното образование.

ЛИТЕРАТУРА

1. Близнакова Д., Историята свидетел на времето, Варна, 2017, 45-52.
2. Георгиева Л., Попова С., Професии в здравеопазването, Варна, 2017, 38-42.
3. Георгиева Е., Борисова С., Милев М., Основни направления на научно-изследователската работа в областта на медико-лабораторните услуги, сп. Здравна икономика и мениджмънт, брой 3, (57), 2015, 35 - 40.
4. Грудева, М., Павлова С., Теория на обучението на студенти от професионално направление „Здравни грижи“, Варна, 2018, 31-33.
5. Медицински колеж – [Internet] Плевен Available from: <http://www.mu-pleven.bg/index.php/bg/structure/medical-college>
6. Медицински колеж – [Internet] Пловдив Available from: <http://www.medcollege-plovdiv.org/>
7. Медицински университет – София, Медицински колеж „Й. Филаретова“ – [Internet] София Available from: https://mc.mu-sofia.bg/?page_id=117
8. Медицински колеж към Тракийски университет [Internet] Стара Загора Available from: <http://uni-sz.bg/truni9/>
9. Милчева, Хр., Тенева П., Поглед върху обучението на медицинските лаборанти – история, тенденции на развитие, перспективи. - Сборник с доклади „10 години специалност „медицински лаборант“ в МК Стара Загора 2016, 62-68.
10. Наредба за условията и реда за поддържане на списъка на регулираните професии в Република България (обн. ДВ. бр. 35 от 28 април 2006 г).
11. Наредба № 1 от 8 февруари 2011 г. за професионалните дейности, които медицинските сестри, акушерките, асоциираните медицински специалности и здравните асистенти могат да извършват по назначение или самостоятелно (обн. ДВ. бр. 15 от 18 февруари 2011 г., изм. ДВ. бр. 50 от 1 юли 2011 г).
12. Наредба за единните държавни изисквания за придобиване на висше образование по специалностите от професионално направление „Здравни грижи“ за ОКС „Професионален бакалавър“ (приета с ПМС № 238 от 26.09.2008 г., обн. ДВ. бр. 87 от 7 октомври 2008 г.).
13. Попова, С., Георгиева Л., „Професии в здравеопазването“, Варна, 2011, 52-55.
14. Саркисян Н., Георгиева Е., Милев М., Костадинова Т., Ангелова С., Анализ на спецификата в обучението на студентите от специалност „Медицински лаборант“ в България и ЕС, МУ-Плевен, 2020, 407- 412.
15. Associação Portuguesa Dos Tecnicos De Analises Clinicas E Saude Publica [Internet] Available from: <https://www.apta.pt/pt/home>
16. Att arbeta som biomedicinsk analytiker [Internet] Available from: <https://ibl-inst.se/biomedicinska-analytiker/att-arbeta-som-biomedicinsk-analytiker/>
17. Georgieva Emilia, Borisova Silvia, Boncheva Margaritka, Petrova Galina, Milev Minko, Kostadinova Todorka, Level of prior preparation and instructions of the patient about a forthcoming medical laboratory examination, Electronic International Interdisciplinary Conference - EIIIC, Volume 4, Issue 1, Thomson, Zilina, Slovakia, 2015, 224-227. ISBN

18. Georgieva Emilia, Petrova Galina, Kostadinova Todorka, Consumer's satisfaction of medical laboratory services in outpatient care in municipality Varna, J of IMAB., vol. 21, issue 3, 2015, 830-832.

Адрес за кореспонденция:
*Йорданка Михайлова
Медицински колеж – Варна
Медицински университет – Варна,
бул. „Цар Освободител“ 84
Варна, 9002
e-mail: jordanka.mihaylova@mu-varna.bg*